

PUTOVÁNÍ OD REFORMY K TRADICI. POČÁTKY RYTMICKÝCH MŠÍ V ČESKÝCH KATOLICKÝCH KOSTELÍCH

Jan Sobotka

1. Liturgická reforma a swinging sixties

Je již běžnou skutečností, že jedna z nedělních katolických bohoslužeb bývá v českých kostelích doprovázena zvukem kytar, případně dalších nástrojů z instrumentáře populární hudby. Obvykle jde o dopolední mši označovanou jako *rytmická*, *kytarová* či *dětská*. Již půlstoleté trvání by snad mohlo hovořit ve prospěch této praxe, nicméně stejnou trvanlivost vykazují i zásadní výhrady vůči ní, jak svědčí např. texty *Neucta ke Kristu v Eucharistii* (Rašovský 2011), *Kritika křesťanských folkových písní* (Jirousová 2007) či *Co s kytarou v římské liturgii?* (Dučák 2018), a zejména následné diskuse k nim. Rozpory se ostatně znovu razantně projeví i při návštěvě papeže Benedikta XVI. ve Staré Boleslavi v roce 2009.¹

Počátky – pomineme-li ojedinělé užití kytary při premiéře Gruberovy vánoční písně *Stille Nacht* roku 1818 – souvisejí s mimořádnou situací první poloviny 60. let 20. století, kdy populární hudba s dominancí kytarového soundu ovládla do té doby nevídaným způsobem mediální prostor. Vlna *beatlemanie* stejně jako ve Spojených státech amerických kulminace *folk revivalu* probíhaly v podstatě v téže době, kdy se – ovšemže ve zcela jiné rovině – konal II. vatikánský koncil (1962–1965), jehož významnou složkou byla liturgická reforma zahrnující i otázky hudební praxe. Konstituce o posvátné liturgii, vyhlášená papežem Pavlem VI. dne 4. 12. 1963, konkrétně kapitola 6 článek 116, uvádí:

1. „OTEVŘENÝ DOPIS MLADÝCH LIDÍ VŠEHO VĚKU O LITURGIÍ.“ *Pastorace.cz* [online] [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <<http://www.pastorace.cz/texty-stazeni/ruzne/otvreny-dopis-o-liturgii-2009-10.htm>>.

Obr. 1. Skupina Poutníci s biskupem Tomáškem v květnu 1969. Foto archiv Jiřího Litoše

„Jiné druhy liturgické hudby [než gregoriánský chorál], zvláště polyfonie, nejsou při slavení bohoslužby nijak vyloučeny, jestliže odpovídají duchu liturgických úkonů ve smyslu článku 30.“² Článek 120 pak konstatuje: „Jiné nástroje [než varhany] lze připustit k bohoslužbě, pokud se hodí k posvátné službě nebo se pro ni dají přizpůsobit, pokud jsou ve shodě s důstojností chrámu a pokud skutečně přispívají k duchovnímu povznesení věřících. Souhlas k tomu dá podle svého uvážení příslušná územní autorita ve smyslu článků 22 § 2, 37 a 40.“³ Poněkud rozvolněné formulace vytvořily manévrovací prostor pro nejspíše nepředvídané

2. „Konstituce o posvátné liturgii.“ *La Santa Sede* [online] [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19631204_sacrosanctum-concilium_cs.html>.
3. Tamtéž.

hudební experimenty.⁴ Zdá se však, že mělo jít spíše o otevřenost vůči výrazně odlišným kulturám, nikoliv vůči teenagerským trendům právě rezonujícím v kulturním prostoru s více než jeden a půl tisíciletí se rozvíjející tradicí liturgické hudby.

2. Poutníci od sv. Ignáce

V Československu se tzv. křesťanské songy objevily zprvu v evangelickém prostředí, nicméně do samotných bohoslužeb zde pronikly až v závěru 60. let. Nejvýraznější byla skupina Berani, značný vliv také měl tomuto prostředí blízký Spirituál kvintet, který se ovšem od religiózního obsahu v podstatě distancoval.⁵ V katolických kostelích pak klíčovou roli sehrála skupina Poutníci (bez vazeb na pozdější stejnojmennou brněnskou bluegrassovou skupinu), vznikající od konce roku 1967 iniciativou kněze P. Pavla Kuneše (1937) u sv. Ignáce na pražském Novém Městě. Název skupiny byl zvolen hlasováním (další návrhy byly např. Maranatha či Gaudete Lumen). Šlo o asi třicetičlenný sbor, tvořený nejen mladými katolíky, ale též i evangelíky či nevěřícími, s instrumentálním doprovodem kytar (včetně elektrofonické), banja, mandolíny, kontrabasu a bicích, občas i dechových nástrojů či elektrických varhan. Mimo kostel byla skupina schopna fungovat například i jako dixielandový band s trubkou, pozounem, banjem či bicími (pro národní písně pak s houslemi) nebo zahrát například country z repertoáru skupiny Rangers.

4. Samozřejmě mohlo být argumentováno, že se zvukem kytar a výraznými rytmy se při křesťanských bohoslužbách můžeme setkat např. u rozličných církví v USA. Zde ovšem narážíme na nikoliv nevýznamnou skutečnost, že jde o církev protestantské a ve značné míře především o hudbu černošských věřících, se zcela odlišnou spiritualitou a hudebním i obecně kulturním zázemím. Aktuální postoj katolické církve v USA k podobným hudebním projevům v rámci liturgie zůstává nadále spíše negativní: „Vpustit do liturgie levné, banální písně či hudební kliše, která jsou často charakteristická pro světské populární skladby, znamená udělat liturgii lacinou, vystavit ji výsměchu a otevřít dveře úpadku.“ Nicméně i zde lze zaznamenat určitou benevolenci: „Církev tak v poslední době důsledně respektuje a upřímně vítá užití různých hudebních stylů jako pomoc při liturgii.“ (*Zpívejte Pánu...* 2017: 60).
5. Viz příspěvek Kristýny Bártové: Podoba černošského spirituálu a gospelu v české kultuře v letech 1948–1989 v tomto sborníku.

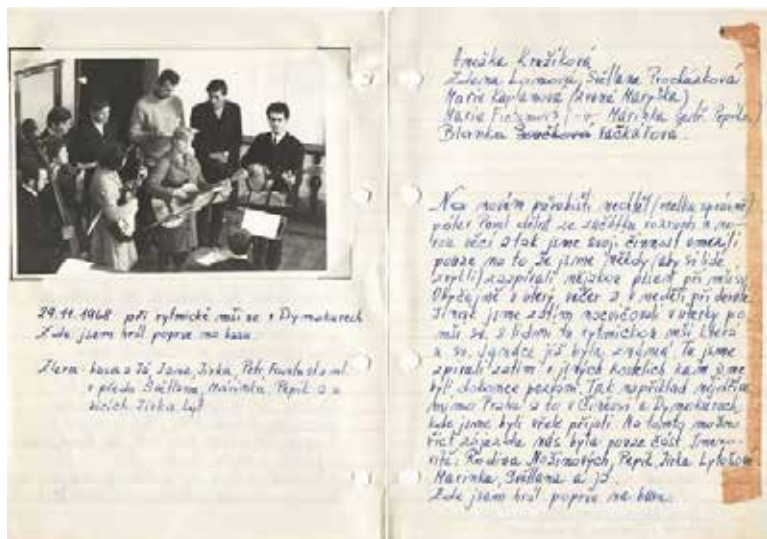
Obr. 2. U sv. Ignáce v Praze na jaře 1968. Foto archiv Jiřího Litoše

Viceméně nezávisle na Poutnících vznikla roku 1968 další skupina v Letohradě s kytarami, klavírem, baskytarou a bicími⁶, fungující pak přes veškeré zákazy patrně nejsoustavněji. Hudebníci se nejprve učili poslechem nahrávek z magnetofonových pásků. Zprvu šlo o černošské spirituály přeložené do češtiny, postupně se repertoár rozšiřoval o vlastní tvorbu a překlady Zdeňka Stráníka z francouzštiny. Jan Václav Renč a Jan Vychytil pro ně složili vánoční mši. Letohrad se stal centrem rytmických mší, do kterého se například v červnu 1969 sjeli muzikanti z téměř desítky měst.⁷

První inspirací pražských Poutníků – stejně jako evangelických kapel či letohradské skupiny – byly písně přicházející ze západ-

6. Na bicí hrála tehdy devítiletá Bronislava Kvapilová z Kunčic.

7. „Rytmičké mše svaté v Letohradě-Orlici s doprovodem kytar.“ *Simeon.cz* [online] 5. 10. 2014 [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <<https://www.simeon.cz/clanky/Rytmicke-mse-svate-v-Letohrade-Orlici-s-doprovodem-kytar.html>>.

Obr. 3. Z kroniky Rudolfa Tesárka. Foto archiv Jiřího Litoše

ního Německa, později přibyly nahrávky francouzského kněze Aimého Duvala⁸ (1918–1984) a belgické řádové sestry Jeanine Deckersové (1933–1985).⁹ Hudebním vzorem bylo například americké folkové trio Peter, Paul & Mary, z domácích opět Spirituál kvintet.

8. Jezuita Duval začal zpívat po hospodách a kavárnách, postupně se propracoval až k vysloveně obřím akcím. Nahrávat začal v roce 1956 a o pět let později prodal přes milion desek. Ve stresu z vyčerpání propadl alkoholu a v únoru 1969 se pokusil o sebevraždu. Svoji autobiografii podepsal jako Lucien: *Chanteur, Jésuite, Alcoolique*. Srov. <https://en.wikipedia.org/wiki/Aim%C3%A9_Duval>.
9. Dominikánka Deckersová se proslavila zejména díky hitu *Dominique* (u nás jej nazpívaly Judita Čerňovská a Ivana Pavlová, ovšem s veskrze světským textem). Po neshodách odešla z kláštera, zůstala však umělkyní jednoho hitu. Provozovala útluk pro autistické děti a postupně upadla do dluhů. V depresích ukončila v březnu 1985 společně s dlouholetou přítelkyní svůj život předávkováním léky. Srov. <https://en.wikipedia.org/wiki/The_Singing_Nun>.

Při hodnocení hudební úrovně sami pamětníci z řad Poutníků shodně hovoří o větší profesionalitě evangelických Beranů.¹⁰ Poutnický sbor sám o sobě nezněl nikterak progresivně, aktuálnosti mu dodávali právě instrumentalisté vedení Josefem Litošem a dále zejména Jiří Litoš, Rudolf Tesárek, František Pajer a bratři Nožinovi.

Dochované nahrávky dokládají výraznou žánrovou rozkolísanost. Asi nejbarevnější momenty představuje banjo a občasná mandolína, výraznými prvky byly kontrabas a bicí, občas se ozvou žestě, případě zobcová flétna. Některé nahrávky již znějí jako tehdy právě vznikající písničkářský folk, jiné ale jako už méně svěží pop, tu a tam dojde i na ozvěny trampského sentimentu či poněkud budovatelsky nadšený tón. Není divu, že nejděčnějším materiálem byly nakonec lidové koledy a samozřejmě americké spirituály a gospels. Ovšem swingový feeling, bluesová melancholie či břeskne bluegrassové banjo se v katolické liturgii uplatní jen s obtížemi: jakákoliv výraznější hybnost a zvuková výraznost zde jde v podstatě proti smyslu liturgie – což byl problém údajně reflektovaný i samotnými muzikanty.¹¹

Snahy o kytarovou liturgickou hudbu daly vzniknout několika hudebním celkům: Dana Vejborová složila *Rytmickou mši* s výraznější rolí banja a bicích, zcela výjimečně i elektrické kytary, a Jaroslav Hanuš mši využívající elektrickou kytaru, elektrofonické varhany a velkou bicí soupravu. Petr Eben zkomponoval na slova Zdeny Lomové, autorky textů k části repertoáru Poutníků, dodnes provozovanou *Truvéřskou mši*. Eben ovšem nepracoval s výrazivem populární hudby a užil hudebního jazyka středověku, církevních stupnic a zvuku zobcových fléten; jako jediné pojitko s populární hudbou zde zůstala pouze kytara a jemný doprovod bicích (podobně jako ve skupině Linha Singers). Tím se však hudební vývoj Poutníků vrátil obloukem

10. Rozhovor autora s P. Pavlem Kunešem a Jiřím Litošem v červenci a říjnu 2019.

11. Rozhovor s J. Litošem v říjnu 2019.

Obr. 4. Společně s P. Kunešem (zcela vpravo) v červenci 1970. Foto archiv Jiřího Litoše

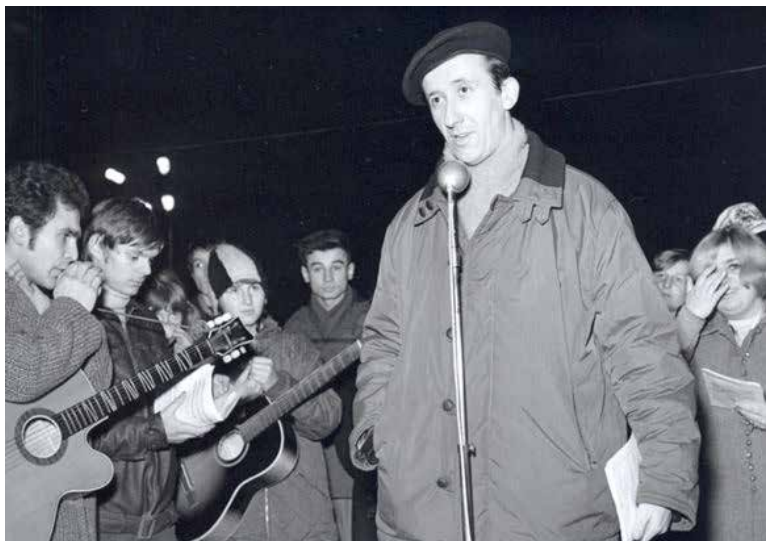
před veškerou moderně cítěnou hudbu. Paradoxně chybělo málo a Poutníci mohli navázat na obdobné tendence britského *medieval folk-rocku*, nicméně k tomuto propojení již bohužel nedošlo.

3. Od Stromu republiky k Písňím dlouhých cest

Dle záznamů kroniky skupiny Poutníci, „*takto zpívaná, jak se říkalo džezová mše, byla vždy v úterý večer*“.¹² Jednou z prvních písní byla *To anděl kámen odvalil*.¹³ Od října 1968 se s P. Kunešem přesouvají pravidelná úterní zpívání k Nejsvětějšímu Srdci Páně na Královských Vinohradech. Poutníci hostují u sv. Václava na Smíchově i u Sv. Kříže na Příkopech, hrají v desítkách míst po celých Čechách, ať už při bohoslužbách, nebo při spíše soukromých akcích rozličného charakteru, na výletech, v zimě na horách, v létě na táborech. Výsledkem jejich rozsáhlých aktivit

12. Rkp. kronika Rudolfa Tesárka, kontrabasisty skupiny. Soukromý archiv.

13. V originále *The angel rolled the stone away*.

Obr. 5. Kázání P. Kuneše u Stromu republiky na Staroměstském náměstí v Praze v prosinci 1968. Foto archiv Jiřího Litoše

byl mimo jiné i vznik dalších kapel: například skupiny Giovanni u sv. Kříže v Praze či plzeňských Angelos. Vyvrcholením činnosti Poutníků bylo vánoční zpívání u stromu republiky na Staroměstském náměstí kolem Vánoc 1968, jehož se účastnili i Kulínského sbor¹⁴, Pražští pozouněři a kapela The Strummers; výtěžek byl určen na tehdy připravovanou první SOS vesničku.

S neblahým vývojem politické situace byly podmínky pro podobné aktivity již méně příznivé, nicméně Poutníci se museli od počátku potýkat především s výhradami ze strany katolických věřících: „Dozvěděli jsme se, že začíná kampaň proti rytmické hudbě v našich chrámech. Záporné dopisy chodily až na konsistoř k rukám d. otce biskupa Tomáška. Hrozil zákaz. Museli jsme

14. Dětský pěvecký sbor Československého rozhlasu.

získat protivlnu ve formě dopisů, aby d. otec biskup měl objektivní pohled na skutečné názory většiny věřících.“¹⁵

Zjistit ovšem objektivně skutečné názory většiny věřících bylo velmi obtížné, nakonec především díky P. Kunešovi se podařilo vyslovený zákaz odvrátit. K prosazení kytarové hudby u biskupa Františka Tomáška (1899–1992), k němuž stížnosti z farností směřovaly, přispěl svojí autoritou také již zmíněný Petr Eben. Jistou roli možná sehrál i fakt, že jeho synové byli též průkopníky nového trendu ve smíchovském kostele sv. Václava.

V tuhoucích poměrech se však podařilo skupině dosáhnout řady úspěchů mimo rámec běžného liturgického provozu: 18. 1. 1969 se u Nejsvětějšího Srdce Páně konala ekumenická bohoslužba slova s bohatým doprovodným programem, v jehož rámci figurovali Poutníci jako *Zpěv mladých katolíků*, o Velikonocích si zahráli ve svatovítské katedrále a 13. 4. proběhla u Nejsvětějšího Srdce Páně premiéra Hanušovy jazzové mše. Poté Poutníci nacvičují na gramodesku a ve dnech 9. a 10. 5. ji nahrávají v Arcibiskupském paláci na Hradčanech. U sv. Mikuláše na Starém Městě se 14. a 15. 6. účastní festivalu „Křesťanská píseň na nových cestách“, na němž mimo jiné vystoupili také „bigbeatoví“ Apostles of Mad Future, Jan Kysela se skupinou, katolická skupina z Michle-Krče či Luboš a Jana Svobodovi, působící v divadle Semafor. Pro Televizní gramofonový klub nahrávají Poutníci 14. 9. 1969 u Nejsvětějšího Srdce Páně Hanušovu mši, v televizi 16. a 17. 9. mši Ebenovu v poněkud bizarním sousedství s Jiřím Štědrněm, později členem nechvalně proslulého souboru SSM Plameny, a s orchestrem Gustava Broma u Nejsvětějšího Srdce Páně v rámci Mezinárodního jazzového festivalu 2. 11. 1969 mši Jaromíra Hniličky.

V dubnu 1970 skládají Poutníci kvalifikační zkoušky pro Svaz lidových hudebníků a v září nahrávají pro vlastní potřebu ve zkušebně vánoční písně; nahrávky se pak podle zájmu jednotlivě distribuovaly. Nicméně počet akcí a v podstatě i jejich význam se postupně snižuje. Změnu přináší teprve rok 1973, kdy

15. Rkp. kronika Rudolfa Tesárka, kontrabasisty skupiny, s. 26. Soukromý archiv.

Obr. 6. V Malostranské besedě v únoru 1974. Foto archiv Jiřího Litoše

skupina v redukované sestavě, víceméně jako folková kapela, hraje v květnu na Portě 73 v pražském Radiopaláci a v květnu i červnu v Malostranské besedě v pořadu Lokálka. Následuje v září Porta 73 v Českém Krumlově a čtyři koncerty v Malostranské besedě v pořadu *Písně dlouhých cest*; další čtyři pak tamtéž počátkem roku 1974. Zcela poslední akce proběhly v roce 1976.

Jakkoliv existence skupiny Poutníci úzce koreluje s politickým vývojem tzv. pražského jara a následným nástupem normalizace, útlum činnosti byl dán spíše událostmi v soukromém životě jednotlivých členů, především samozřejmě zakládáním rodin. Tím došlo ovšem k paradoxnímu vývoji: ve chvíli, kdy se objevily zákazy a nařízení, že farnosti nemají zvat skupiny odjinud, aby se tak zabránilo šíření hudebních aktivit křesťanské mládeže, zakládají jednotliví členové Poutníků nové kapely ve farnostech, do kterých je v dané chvíli přivedl jejich rodinný život. Od roku 1982 se pak skupina setkává vesměs jen při svatbách či jubilejích, později bohužel i pohřbech.

Obr. 7. V Mnichovicích v červnu 1972. Foto archiv Jiřího Litoše

4. Budoucnost – tradiční kytarová mše?

Dle slov letohradského faráře P. Františka Karla (1923–1971) křesťanské skupiny 60. let vycházely z předpokladu, že *„naše mládež den co den poslouchá tyto rytmy a pokud těmto rytmům dáme slova ke chvále Boží, pak to pro mládež bude zcela přirozené. Církev tak pro ně nezůstane pouze sbírkou starých věcí, které by měly spíš patřit do muzea, ale stane se skutečnou součástí jejich života“*.¹⁶

Takovýto naivně progresivistický pohled bohužel svědčí o vážném nepochopení té druhé, totiž hudební stránky věci: nebere totiž v potaz bytostnou pomíjivost populární hudby, kde „kdo chvíli stál, již stojí opodál“. Pokud by měla církev oslovovat mládež aktuálním hudebním jazykem, musela by jej permanentně

16. „Rytmicke mše svate v Letohradě-Orlici s doprovodem kytar.“ *Simeon.cz* [online] 5. 10. 2014 [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <<https://www.simeon.cz/clanky/Rytmicke-mse-svate-v-Letohrade-Orlici-s-doprovodem-kytar.html>>.

inovovat. A také postupně akceptovat podstatně kontroverznější projevy než jakými byly folkové songy Poutníků a jejich následovníků – představu si lze udělat ze záznamu „rockové vánoční mše“ skupiny Michael v Rychnově nad Kněžnou z roku 2014,¹⁷ kterou již v žádném případě nelze obhájit ani tím nejširším výkladem koncilních dokumentů. Nemałym problémem by ostatně byl i obvyklý tribalismus posluchačů jednotlivých žánrů populární hudby: co jedny mladé posluchače snad osloví, druhé bude zcela jistě iritovat.

Je třeba ovšem uvážit, že pozdější trendy – především popularita tzv. world music od poloviny 80. let 20. století – výrazně rozšířily vnímání mladých posluchačů, kterým již po zkušenostech s mnohdy značně archaickými hudebními projevy nejrůznějších kultur nepochybně tradiční liturgická hudba nezní zdaleka tak nesrozumitelně, jako tomu snad bylo v závěru 60. let. To ostatně v roce 1994 prokázal hitparádový úspěch nahrávek gregoriánského chorálu z kláštera Santo Domingo de Silos,¹⁸ oceněných třemi platinovými deskami.

V konkrétní historické situaci si průkopnická generace s pomocí křesťanských songů udržela víru a dále ji šířila ve fungujících společenstvích uprostřed neradostné doby; po období normalizačních zákazů pak ožily kytary v kostelích s pádem režimu. Je však otázkou, jaká bude jejich role v budoucnosti – letošní oslavy padesáti let kytarových mší u Králík proběhly v rámci akce výmluvně nazvané *Retro 1968* a kouzlem nechtěného pak působí tři roky stará pozvánka na *Tradiční kytarovou mši*¹⁹. S postupujícími lety se tak *kytarovky* zákonitě samy staly v podstatě tím, co se kdysi snažily tak energicky prolomit, totiž opět jen další z tradic.

17. „Rocková vánoční mše - Nový ráno , Herodes (Rychnov nad Kněžnou).“ *YouTube* [online] [cit. 29.7.2019]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=n26BAiSLTfk>>.

18. CD *Canto gregoriáno* EMI 1994.

19. „Tradiční kytarová mše a prezentace knihy „Povstání z prachů - obnova církve““. *Signaly.cz* [online] 2016 [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <<https://www.signaly.cz/tradici-kytarova-mse-a>>.

Literatura:

Zpívejte Pánu: hudba v bohoslužbě. 2017. Překlad Marcela Koupilová. Praha: Krystal OP.

Internetové zdroje:

- Dučák, Karol 2018: „Co s kytarou v římské liturgii?“ *FATYM* [online] 2. 1. [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <<http://www.fatym.com/view.php?navezclanku=co-s-kytarou-v-rimske-liturgii&cislocclanku=2018010025>>.
- Jirousová, Františka 2007: „Kritika křesťanských folkových písní.“ *Katolická decadence* [online] [cit. 29.7.2019]. Dostupné z: <<https://www.katolicka-decadence.deml.cz/?p=56>>.
- „Konstituce o posvátné liturgii.“ *La Santa Sede* [online] [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19631204_sacrosanctum-concilium_cs.html>.
- „OTEVŘENÝ DOPIS MLADÝCH LIDÍ VŠEHO VĚKU O LITURGIÍ.“ *Pastorace.cz* [online] 7. 10. 2009 [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <<http://www.pastorace.cz/texty-stazeni/ruzne/otevreny-dopis-o-liturgii-2009-10.htm>>.
- Rašovský, Jaroslav 2011: „Neúcta ke Kristu v Eucharistii.“ *Signaly.cz* [online] 18. 1. [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <<https://famon.signaly.cz/1101/neucta-ke-kristu-v-eucharistii?comments-showAllComments=1>>.
- „Rocková vánoční mše - Nový ráno , Herodes (Rychnov nad Kněžnou).“ *YouTube* [online] [cit. 29.7.2019]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=n26BAiSLTfk>>.
- „Rytmicke mše svate v Letohradě-Orlici s doprovodem kytar.“ *Simeon.cz* [online] 5. 10. 2014 [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <<https://www.simeon.cz/clanky/Rytmicke-mse-svate-v-Letohrade-Orlici-s-doprovodem-kytar.html>>.
- „Tradiční kytarová mše a prezentace knihy „Povstání z prachů - obnova církve“.“ *Signaly.cz* [online] 2016 [cit. 29. 7. 2019]. Dostupné z: <<https://www.signaly.cz/tradici-kytarova-mse-a>>.

The Pilgrimage from Reformation to Tradition: The Beginnings of Rhythmic Masses in Czech Catholic Churches

The half-century long existence of Catholic 'rhythmic masses' could speak in their favour; nevertheless, their fundamental criticism has been of the same duration. The beginnings of rhythmic masses are linked with an exceptional situation of the early 1960s, when the media space was taken by the domination of the guitar sound and, at the same time, the Second Vatican Council took place (1962-1965); the prominent issue of the council was the reform of liturgy, which also included musical practice. The so-called Christian songs first emerged in Czechoslovakia in the evangelical environment. In Catholic churches, they were introduced by the group Poutníci (The Pilgrims), established at the end of 1967. The group was inspired by songs coming from West Germany, later on followed by the recordings of the French priest Aimé Duval and the Belgian nun Jeanine Deckers. Attempts to create a guitar liturgy composition resulted in several musical works, out of which the piece *Truvěrská mše / Trouvère Mass* by Petr Eben is being performed to this day. From the start, the Poutníci had to face many reservations, especially from the Catholic believers, as well as pressure from state institutions. The significance of the group and the number of their events decreased in the 1970s; the last concerts took place in 1976. It is obvious that if the Church was to address young people in a relevant musical language, it should have renewed it permanently, and gradually accepted more and more controversial musical manifestations. The question remains concerning the role of musical masses in the future: over the years, guitar masses (*kytarovky*) have logically become another tradition of Christian music.

Key words: Reform of liturgy, the Second Vatican Council; religion in Czechoslovakia; the Poutníci group (1967-1976); popular music and a Catholic mass.